

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N° 11

27. Martiu,

1863.

Plansórea nobililoru romani

din Transilvani'a cam pe la 1781 *).

Augustissime Imperator!

Remonstravit Maiestati Vestrae Sacratissime fidelissima Natio Valachica mense adhuc Martio**) currentis anni jura sua pactis conventis, et fundamentali provinciae constitutioni innixa, usuque plurium

*) Acestu actu nationalu, care dovedesce in contra tuturoru disputatoriloru maghiari, ca nobilimea romana inca a fostu intocma de asuprita de maghiarismu cá si poporulu, si prin urmare ori-ce au facutu maghiarii cu forti'a in prejudetiulu nationalitatei romane in Transilvania si si in Ungari'a pentru romani e nula si fara valóre, ni s'a comunicatu pe lunga urmatóri'a adresare:

Stimate Domnule Redactoru!

Cercandu decurundu intre actele nobilitare ale familiei mele, amu datu de unu esemplariu al unei suplici a natiunei romanesci din Transilvani'a fara datu, care inse combinandu din alte asemenea scrisori mi se pare a fi scrisa la anul 1781 de man'a lui Mihaiu Pap de Illiesfalva fostulu atunci jude-primariu in comitatulu Biharului. — Acestu actu 'mi se vede a fi inportantu din acea privinti'a, ca revarsa lumina preste starea nobililoru romani facia cu cei maghiari din secululu trecut, care póte servi de unu argumentu puternicu spre infrangerea asertioniloru uniloru publicisti maghiari, caroru le place cu tóta oca-siunea a intari, ca nobilimea nóstra totu-deauna a fostu asemenea respectata cu a loru; din care motivu amu onóre aci /. inchisu in origine a vi lu tramite, care, de lu veti aflá a meritá publicarea, veti bine voii ai dá locu in foia st. Domniloru Vóstre.

Despre alta cu onóre amu remasu in Basesci 17. Januariu 1863.

A st. Domniiloru Vóstre umilitu servu

Gregoriu Pap,

A.-Diaconulu Basesciloru.

**) Nu se afla? R.

seculorum roborata, quibus tamen ipsa, non quidem vi positivae ejusdam legis, sed injuria temporum et injectis approbatali articulorum diaetalium collectioni, nonnullis additamentis nulli praeexistenti articulo innixis, seculo praeterlapso privata fuit, petiitque de genu, ut Maiestas Vestra sacratissima, qua communis omnium sibi subjectorum populorum pater, et oppressorum vindex ipsam in usum inpraescriptibilium suorum jurium reponere dignaretur.

Confusa natio supplicans in justitia, et clementia Maiestatis Vestrae praestolatur in profunda submissione optatum precum suarum eventum, sperat interim ultiores etiam, quas nunc exhibere pergit, preces benigno animo acceptandas:

A publicis gerendis muniis excelsa fuit nunquam natio supplicans, reperiebantur semper nonnulla ejus individua e statu nobilitari in publicis officiis; laboratum tamen jam a duobus fere seculis in eo fuit, ut numero paucissima ex illis ad publicas admittantur functiones; tristes pro patria generavit sequelas iniquus iste, et improvidus annisus; etenim quo majora valachis ne ad publica eluctari possint officia ponebantur impedimenta, eo minori numero nobiles nationis hujus adolescentes semet scientiis addicebant, delapsa est abinde nobilitas nationis, et cum ipsa utique populus ad extremam ignorantiam; et cum ignorantia socordiam pariat, socordia vero mater sit vitiorum, quid mirum, quod industria tam exiles hactenus in principatu maxima in parte a valachis inhabitato fecerit progressus, quid mirum, quod publica etiam securitas non nunquam periclitetur?

Ad eradicandum hoc malum, promotionemque boni publici ab impedimentis talibus liberandam statuit Augusta Principum a Leopoldo I-mo gloriose regnantum providentia, ut valachi ad quaevis sine discrimine officia promiscue admittantur; extant hunc

in finem copiosae Augustissimorum Principum ordinationes, effectum tamen haecenus exiguum sortitae; quamvis enim status et ordines Hungaricae, Siciliacae et Saxonicae nationum in publicis a. 1744 comitiis art. 6-to solenniter declaraverint, Valachorum nobilium eandem esse conditionem, prout reliquorum est patriae civium, tam pauca tamen afflictae hujus nationis individua ad publica haecenus eluctari poterunt officia, ut vix aliqua tam in comitatibus et sedibus, quam apud aulica et provincialia dicasteria reperire liceat.

Et hoc ipsum quod nationi supplicanti necessitatem imponit, semet demissis hisce precibus coram Augusto Throno prosternendi; reposita jam ad pristinum statum providentissima Majestatis Vestrae sacratissimae dispositione cancellaria aulica, communicatus gubernio R. Elenchus individuorum, ad eandem applicatorum demonstrat, e diversis in patria hac nationibus et religionibus plura ibidem adesse individua, e gremio vero nationis supplicantis, quamvis ipsa reliquos omnes numero longe superet, duo duntaxat reperiri. Habita fuisset sine dubio etiam nationis congrua reflexio, et ex consideratione, quod ipsa qua omnibus aliis nationibus copiosior maximam publicorum onerum partem supportet, proposita fuissent ex ejus etiam gremio plura proportionali numero ad eandem aulicam cancellariam individua, si memoratae superius nationis supplicantis quoad jura sua representatio ad Augustum Vestrae sacratissimae Majestatis thronum maturius penetrare, et ad notitiam eorum, quibus Majestas Vestra sacratissima propositionem individuorum concedere dignata fuit, pervenire potuisset, praesertim, cum juxta memoratum superius a. 1744 articulo Valachorum etiam nobilium eadem sit, quae reliquorum patriae civium conditio; interim cum apud eandem aulicam cancellariam plures in futurum semet exerere possint vacantiae, orat de genu Majestatem Vestram sacratissima natio supplicans, dignetur eos clementissime elargiri ordines, ut ad orituras vacantias e natione supplicante competenti numero individua applicentur; et quia nunc recte, prout communis in provincia hac rumor docet, de supplendis duobus consiliariorum aulicorum stationibus agitur, dignetur Majestas Vestra sacratissima in iis restaurandis justam nationis supplicantis habere rationem; a supremo duntaxat arbitrio Majestatis Vestrae dependet omnium et quorumcunque ad cancellariam aulicam officiorum collatio et restauratio,

nulla hic lege, nullo diplomate coarctatur potestas regia; hinc est, quod interdum omnes consilarii ad cancellariam aulicam prout in patria hac universaliter notum est, ex una duntaxat natione, saepius ex una duntaxat religione fuerint, et non raro e non transilvanis et alienigenis assumti extiterint, quin tamen unquam a publicis comitiis gravamen quoddam idcirco positum fuisset, quod occasione etiam recenti cancellariae restorationis talia quoque individua, quae non e principatu nata nec oriunda sunt, testante superius fato Elencho, ad nonnulla cancellariae officia proposita per eos, quibus sportae hujus gloria obtigit, et quorum alienus ab omni nationali odio, et partium studio animus et ad regii duntaxat servitii promotionem directa intentio per hoc ipsum satis comprobaturi fuerint, ac per Majestatem Vestram clementer resoluta; non quidem probatur hoc quibusdam in hoc principatu, nec probatum illis benigna etiam nationis supplicantis in restaurandis consiliariorum aulicorum stationibus reflexio, sed quid mirum illud ipsis non probari, et istud non probatum iri, cum ipsis nec ipsa cancellariae ad pristinum statum restitutio, nec assignatum eidem presidium probatur, quamvis istud viro eximiis illustribus ante natorum et propriis virtutibus conspicuo deque principe et republ. optime merito concreditum habetur, ast probatur haec providentissima Vestrae Majestatis dispositio illis, qui veram patriae felicitatem prae oculis habent, probabitur his et illa Majestatis Vestrae clementissima reflexio, quam in restaurandis nunc duorum consiliariorum aulicorum stationibus, et aliis enascituris ad cancellariam aulicam vacantibus ad praesentes nationis supplicantis demissas preces habere dignabitur, cum ipsis bene notum sit justitiae et aequitatis rationem exigere, ut qui onera supportat, proportionalibus etiam beneficiis fruatur, quae justitiae et aequitatis regula pro natione supplicante tanto magis militat, cum gremiales ipsius nobiles juxta adductam superius legem eadem, quo reliqui patriae cives, gaudeant conditione, nec deerunt illi etiam, quibus Maj. Vestra sacratissima spartam consilarios, et alios officiales aulicos proponendi concedere dignata est, demissas has nationis supplicantis preces secundare, cum nullo ad nationalitatem habito respectu id duntaxat agere soleant, quod justitiae ratio, publicaeque felicitatis promotio exigit; promovebitur vero publica patriae felicitas, si demissae hae preces exaudientur eo certius, cum exemplum in aulica cancellaria datum

incitamento erit, ut in provincialibus etiam dicasteriis, et apud comitatus individua e natione supplicante promiscue et majori numero applicentur, quod ipsum non tantum omne, quod subsistit nationale odium, mutuamque diffidentiam radicatus evellet, animorumque concordiam, et fraternum amorem reducet, sed juventutem quoque nationalem ut se scientiis applicet excitabit, culturamque in toto populo maximam provinciae partem incolente, ac industriam cum eximio agriculturae artiumque et opificiorum incremento magnopere propagabit.

Ast non tantum justitiae, aequitatisque promovendae publicae felicitatis ratio, sed relate ad genium moresque, et ritus populi, e quo supplicans natio consistit, ipsa etiam necessitas pro demissis ejus praecibus militat: cum enim populus iste ecclesiae orientali sit addictus, proinde juxta ritus ejusdem ecclesiae educari debeat, educatio vero ad genium, moresque cujusvis nationis efformandos maximum habeat influxum, nemini genius, moresque populi nationem hanc constituentis ex asse noti esse possunt, nisi qui ipse in eodem ritu educatus; quam vero necessarium sit in condendis sancientisque legibus, ac edendis ordinationibus genium, moresque populi, cui illae pro norma servire debent, exacte noscere, satis superque constat; cum porro ecclesiastica etiam, negotia hujus nationis, in quantum illa disciplinam concernunt, et tota res hyerarchica apud aulicum dicasterium pertractari soleat, in his vero pertractandis ad canones etiam ecclesiae orientalis, in quantum illi per leges patriae abrogati, aut istis contrarii non sunt, reflexio habenda sit, hinc necessitate ipsa jubente repetit supplicans natio demissas suas preces, quo Majestas Vestra sacratissima clementissime ipsius reflexionem in restaurandis consiliariorum aulicorum stationibus habere; et illa occasione ad gremialia nationis individua in ritu ecclesiae orientalis, quem et uniti et non uniti Valachi sequuntur, nata et educata, proinde nationis genium, mores, linguam et scripturam, ecclesiaeque cui natio addicta est, disciplinam, ritus et canones noscentia clementissime reflectere dignetur.

Majestatis Vestrae sacratissimae Caesareo Regiae
humillimi perpetuoque fideles subditi
Universa natio in magno Transilvaniae
Principatu Valachica.

*) Nu se afla resolutiunea dela imp. Josifu II. candu semenea timpii cu cei de adi? — Tramiteti astfelii de documente celu pucinu in copia — pentru istoria, cá se cunóscemu mai bine luptele protoparintiloru nostri. — R.

Cultivarea viiloru.

(Incheiere).

Spre a scuti vitiele de geru si mai alesu de ghiacia se acoperu acéstea tomn'a catu se póte mai bine. — In primavér'a urmatória pre tempulu rotundirei vitieloru se taia acelea doua vitia fig. 2 a-a, care au produsu in anulu trecutú fructe, dara asia de scurtu in catu remane numai unu ochiu (fig. 3 a-a); celealalte doua vitia ce sunt menite pentru fructe (fig. 2 b-b) inca se taia in catu se remana unu numeru anumitu de ochi, si apoi dupa invatiator'a de mai nainte se indoiescu (fig. 3 b-b), cá asi'a in decursulu acestui anu se produca flori etc. —

Sistemulu celu nou despre cultivarea pamentului, ce eu 'lu aflamu, si care consta in punerea de tievi pre sub pamentu spre a midiloci prin acestea circularea aerului, servece totu-de-odata spre asigurarea fructibilitatii si productiunei viiloru si pre viitoriu, ce seau inmultietu prin noua manipulare mai insusu descrisa, si spre a dá trupinei poteri, prin care se fia asigurata productiunea pre unu tempu indelungatu. Acest'a se póte cu atatu mai tare astepta, fiinduca prin sistemulu acesta se midiuocesce desfiintarea fisica si chemica a unei cuantitati insemnate de pamentu silicialu precumu si a multoru altoru materii minerale.

Prin conlucrarea ambeloru principie se póte in adeveru fórté multu sui cultivarea si productiunea viiloru, care este unu midiuocu de mare insemnate prin esportarea vinului, si prin care are producatorulu de vinu unu venitu mare.

Precumu e cunoscutu, in tempulu de facia tóte voiescu si ceru inaintare si reformare; de aceea natiunile mai avute, mai libere, se stradnescu prin infiintarea de institute publice, societati, reuniuni, scóle s. a. si in oper'a agronomice — ce potemu díce ca e factorulu principalu alu buna stari unui statu, natiune s. a. —, catu se ar' poté in tóte ramurile, se propasiésca. — Facundu locuri de cercari, seminé diferite felii de fructe, intrebuintienduse la acestea si diferite soiuri de gunoiu, cá asia mai ingraba se se cunósca acelea fructe, care prin fructibilitatea loru ar' fi mai folositoare, adica prin care se ar' asigurá mai mare venitu curatu.

Avendu si scól'a de vii din Bud'a aceea misiune, de a face cercari cu diferite soiuri de struguri, ca asia se véd'a, cari ar' fi mai buni pentru unu séu

altulu tîenutu, nu întardiéra a prob'a si asta metoda, de D. Hooibrenk aflata séu mai disu descoperita.

Preste 120 de specia de vitia (struguri) séu luatu la proba. Dintre acestea in tómn'a trecuta lucrunduse 60 de soiuri, culesi, atatu dela tufele cultivate dupa metod'a vechia, catu si dela tufele locrate dupa metoda lui Hooibrenk, séu mesuratu fiesce-care cu zaharometrulu (mesuratoriulu de zaharu) alui Vajda. Nu voiescu prin scrierea acelor'a a lungi acestea renduri, si socotu, ca de voi insiér'a aici rezultatele dela 10 specie, adica : 5 buue si 5 rele va fi destulu spre a dovedi deschilinirea séu diferentia între este 2 metode Acestea urméza :

Numele speciilor luate spre proba	Dupa metoda vechia	Dupa alui Hbrnk	A n o t a r e
	Arata grade pe zaharom.		
Veltelini rosiiu	10	12	Asi fi potutu tóte 5 lua de acelea, care dupa H. mai multu, decatú dupa m. v. inse ne aru ajunge si acestea
Dinka verde	9	10	
Burgundu albu	13	13	cumai unieulu este cu asia pucinu dupa m. l. H.
Tökös (rosiiu)	11 ^{1/2}	11 ^{1/2}	
Eselent (Gutedel)	10	10	
Kozma albu	12 ^{1/2}	6 ^{1/2}	
Dinka rosiiu	12	8 ^{1/2}	
Juhfark	10	9	
Tador (albu)	10 ^{1/2}	7 ^{1/2}	
Bourdelaís	10 ^{1/2}	9	

Asia dara vedemu ca, cea mai rea tufa — dupa H. cultivata — dase unu mustu ce are cu 6° (grade) zaharu mai slabu (potienú), totu-de-odata ne venise in nainte, ca mai multe specie dupa H. cultivate avé séu aratau mai multe grade de zaharu, decatú celea dupa metod'a vechia.

Inse, cá se vedemu mai aprietu, ca avemu si in asta intemplare folosu ori dóra dauna, socotu ca va fi bine, déca vomu face socotéla in bani; se luamu dara mustu dela tufa cea mai rea — dupa H — Kosm'a (albu), si se dicemu mustulu dupa metod'a vechia avuse 12° si vadra de astu-felii de mustu, ar fi in tempulu de facia cu 5 fl., eara pre mustulu celu slabu cu 6° (grade) — dupa metod'a lui H. — amu capata pe vadra numai 2 fl. 50 cr., dara fiind-ca productiunea e de patru ori mai mare, dupa asta metoda, vine de 4 × 2 fl. 50 cr. = séu 10 fl. —

séu in casu, candu nu amu voi pe acesta alu vinde, pentruca fiindu slabu nu se ar poté, ei amu voi selu aducemu la o potere cá celu din taiu, atunci lesne se póte acesta prin ferbere, pentruca prin ferbere apa se face aboru (svaporeze), dara zaharulu si materiile pentru vinu mai favorítóre se concentréza. — Dupa cumu mai susu vediuusemu, acel'a pamentu, care dupa metod'a vechia ne ar' da 1 védra, dupa alui H. ne da 4 vedre. Avemu dara 4 vedre de mustu cercate 6° zaharu, inse noi voimu se avemu unu mustu cu 12° zaharu, acesta se póte ajunge déca vomu ferbe, si ad. voindu a avea din unu mustu de 6° unu de 12°, mai odata asia de tare, va trebui selu ferbemu pana ce scade la jumatare, séu din 4 védre, dara de 12°. — Acum'a avendu si acesta mustu aceea potere cá si celu dupa metod'a vechia, le-amu vinde cu a-aceia pretiu ad. o védra cu 5 fl., fiindu inse 2 vedre amu capata 10 fl.

Dara vedemu ca si in acesta casu — cá si in celu din taiu se ar' arata, subtragandu pretiu cu 5 fl. capatatu pre vinulu dupa metod'a vechia, — unu venitú mai mare de 5 fl. Asemenendu acestea doua metode la olalta, amu dobendi dupa metoda lui H. la speci'a cea mai slaba, mai odata pre atata, ca dupa metod'a vechia.

Inse dupa cumu vediuusemu in consignati'a de susu, sunt musturi, care dupa H. aratasera mai multu zaharu, decatú dupa metoda vechia, spre a vedea cá ce diferentia ni se arata acolo, vomu lua acum'a unu mustu si ad. Veltelini (rosiiu), care dupa H. avuse 12°, éra dupa metoda vechia numai 10° zaharu, si se dicemu védra de mustu cu 12° zaharu se vinde — ca si cea de susu — cu 5 fl., fiindu cuantitatea dupa H. de patru ori mai mare vine 4 × 5 = 20 fl. pana candu mustulu dobenditu, dupa metod'a vechia, are acumú numai 10° zaharu, si fiindu numai 1 védra, se ar' vinde cu 4 fl. 20 cr. subtragenduse acest'a suma dela cea de susu — dupa H. — ne mai remane unu plusu de 15 fl. 80 cr.

Asia dara este o fakta fórté invederata ca, dupa metoda lui H. e venitulu de 3—4 ori mai mare, din cause, ca esemplele insierate — faptele si esperintiele pana acumú facute — destulu ne dovedescu, socotu ca nu e de lipsa a mai perde vr'o unu cuventu in asta privintia.

Totu de-o-data socotu ca nu va fi de prisosu, déca voiu atinge aici — pre scurtu — parerea D. Dr. Entz, care facuse acestea probe. D-sa dice:

1) e adevărat că după metoda lui Hooibrenk se poate săi producțiunea de 4—5 ori mai mult;

2) că lasarea vitelor lungi la rotundire nu este ceva din nou, pentru că o aflasem și mai înainte în multe locuri; dară e adevărat că prin această se sue producțiunea și tufele remană mai sanatoase;

3) că spre acesta scopu se pot lua numai tufe, ce facu vitie lungi, frumoase și din acestea numai acelea, care se cocu de vreme;

4) luându-se în privire că, după metoda lui H. are mustu cu 1—6⁰ (grade) zaharu mai puțin, socotu că în locuri renumite pentru vinu, nu ar' fi această metoda folositoare. În grădini, unde se da fiesce-carei tufe locu destul, este recomandabilă și folositoare, numai se se bage de samă la speci'a strugurilor;

5) că spesele (cheltuețele) după metoda lui H. ar' săi mai odată pre atata ca după cea veche;

6) în catu se sugere prin asta metoda pământului, și prin care modu se ar putea asta ajuta s. a., acestea sunt nescă lucruri la care nu pot da răspunsu, ci esperinția — după ani ne vâ invată. —

Luându-se în privire că la metoda lui H. trebuie o dată mai multă sapată, și de vo câte-va-ori a se rotundia, mai bine rumpe ramurile de asupra fructelor (fig. 2 c-c), nu pot se ajunga sperile fără cu $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{4}$ parte mai sus decatu la metoda veche. — Acestă o dovedescu mai multe cercări făcute în diferitele ținuturi ale țării (Ungaria s. a.) —

Mai dicu unii și alții și aceea, că prin asta metoda se sugere său storce pământulu cu multă mai tare, decatu prin cea veche. Acestă este unu ce, preste care până acumă nu seau făcut esperinția, nu se poate dovedi — așa dară numai o părere. — Fiesce că, că se potă omulu vorbi asta cu temei sunt esperinție și cercări netrecutu de lipsă, și acestea nu se pot face în unulu doi anii, ci se ceru mai multi. — Deci până vomu putea ceti și vorbi din cartea esperințielor, fiam iertatu amu da părerea mea:

1) de comunu se lasă la fiesce-care tufa câte 4 a rare-ori 3 ori 2 vitie, pe care acelea radacini le nutrescu. După metoda lui H. încă nu sunt a se lasă mai multe vitie, dintre care înse nouă se plăca la pământu, celea din anu trecut, pentru producerea fructelor, și două, care voru bate său cresce din ochii lasati la trupina, — așa dară nu vedu ce se fia mai multă nutremente de lipsă, și cu atatu mai puțin, pentruca a

2) după H. vitiele celea două calcate la pământu

nu sugă numai o parte tare mica sucu, și așa celu mai multă servesce spre nutrirea vitelor în susu-crescătoare, care (sucu) socotu că va fi cu multă mai puțin, decatu este de lipsă spre nutrirea celor patru vitie singure; mai strabate și ceva sucu (prin cerculare) și în densele, înse o parte mare — și potă cea mai mare — o tragu prin

3) frunzia din atmosfera; — de aceea sunt frunziile pentru rogatiunea netrecutu de lipsă. — Atatu de asupra, catu și de de subtu de fructe se nu se rumpă neci o frunzia, pentruca atunci a atatu din lipsă a poterii, catu mai alesu din causă radielor sôrelui — celea patrundiatorie — ar' remană bobele mici, gôle și se ar' uscă. —

Din acestea se camu potă vedé, că sugerea pământului prin vii, după metoda lui H. nu potă fi așa mare precumu multi o socotu, înse folosulu poneduse în proporțiune cu aceea e cu multă mai mare.

Se luamu înse, că nu e lucru așa favoritoriu — precumu cugetaremu —, ci după anii, după esperințiile ce se ar face până atunci a, — se ar' arata, că: că stôrcerea pământului e mare, și se dicemu cu jumătate mai multă, decatu după metoda veche. — Adeca acelă locu, care după manipularea său lucrarea veche se potă vr'o 80 de ani cu vii a folosi, după metoda lui H. său storsu de totă puterea în 40 de anii.

Acumă este dară a se dovedi, că ôre în acestu casu lucra omulu vi' a lui numai cu dauna, ori dora și în asta întemplantare ar' avé mai multă folosu, decatu avuse după metoda veche — După esperințiile până acumu făcute, și după datele de susu ne da vi' a, după metoda lui H. cultivată de 4—5 ori pe atata, că după celu vechiu. Se luamu înse, — că se nu ne potă cinev' a impută, că ne ținemu totu de numerile celea mai mari — numai de 3 ori, ad. vi' a după H. cultivată ne da de 3 ori mai multă decatu după metoda veche, dară asta din urma ne asigură pe 80 anii, până candu cealaltă numai pe 40; fiindu producțiunea după H. de 3 ori mai mare ar' veni $40 \times 3 = 120$; său ca vi' a după metoda nouă ne produce în cantitate — în 40 de anii — atata, catu spre a produce asta cantitate după metoda veche ar' fi 120 anii de lipse, așa dară cu 40 de anii mai multă decatu are putere.

Luându-se în consideratiune, afara de esti 40 de ani —, în care producțiunea ar' fi nulla —, că: după H. ar' remané loculu numai 40 de ani ca vi' a, era după metoda veche 80, dară cu 40 anii mai

multu. — Mai departe se dicemu ca pamentulu séu stersu in esci 40 de ani intratat'a, in catu cati-v'a ani — se luamu 10, de-si e pré multu, pentruca eu sperediu ca in acesta tempu se fia pamentulu catu de reu, prin o lucrare si gunoie buna, totusi se ar' aduce intr'o stare folosabila —, nu póte produce nemic'a, inse tocminduse totusi se ar' poté folosi in ceealalti ani. —

Dupa tóte acéstea se vede, ca si in casulu din urma celu nefavoritoriu, candu ar' fi de lipsa jumetate mai multu nutrementu, totusi productiunea ar' fi cu jumetate mai mare dupa metod'a lui H. si pe lunga acest'a ne ar' remané pamentulu 40 resp. — dupa ce le amu tocmi — 30 de ani spre folosire cu alte fructe séu ierburi. —

Sperandu, ca prin adoptarea acestei metode la cultivarea viiloru se ar' poté marí venitul curatu, rogu pre respectivi D. cá se lase acesta — prin care in alte locuri si tienuturi se afla multi fórte bine la socotéla — numai nesce litere mórte, si probandu prin cercari se se convinga, si cu folosulu se se bucare.

C h i t u

Cultur'a fenatielor

si venitul loru celu mai mare.

Dn. Joani Chitu unu june pregatitu prea bine in specialitatea sa de agronomu ne trimise inca din Noembre 1862, unu manuscriptu mai mare intitulatu Economulu Austriacu, tradusu in romanesce dupa Carolu Lambl.

Noi deocamdata publicamu din acelu manuscriptu numai precauventarea si cateva pericope, din care publiculu se póta judecá meritulu acelei carti prea folositóre.

Precauventarea traducatorului suna asiá:

Unu tempu erá odata in care Romanului nui era iertatu neci se cugete la o inbunire si propasire, má neci se resufe nu potea de povar'a greutatiloru celoru numeróse si apasatórie; in acél'a tempu bietulu omu adese-ori nu potea dice ca e viéti'a sigura, dá inca celelalte manontusiuri, — apoi firesce ca lipsitu asia de avere si pamentu, catu si de odichna, de institute pentru cultura, má singura voi'a de a inainta fiindu lui taiata, nu erá mirare déca cultur'a lui se marginea numai pre cele ereditate dela parenti si protoparenti, — ori déca chiaru din aceste — prin furtonele cele numeróse si barbare — iritase si se pierdu celu esentialu, si asia se vedé respinsu in stadiulu nesciintiei si necunosciintiei. — Eil acele

tempuri au trecutu, si densulu acum'a resufa mai usioru, si se vede a fi mai siguru in aceea ce e au mai remasu, — deci dara grigea lui principale nu póte se fia alt'a, decatu cu poteri indoite a se stradni, acoperindu-si multe neajunse, a se aventá earasi in florea, de carea strabunii lui se bucur'a.

Fiindu la fiasi-ce-care intreprindere materialulu unu ce principale, sum de aceea credintia: cá si la inaintarea in sciintia este bas'a principale inbunirea starei materiale, si ast'a 'si are isvorulu in mum'a tuturoru vietuitoriloru, in pamentu.

Tóte statele si tierile vedu asta insemnatate, si asia ne sta chiaru inaintea ochiloru, cá in tóte acele tieri si state unde se afla sciinti'a in flóre, mai latita, sta si cultur'a pamentului pre unu gradu demnu de imitatu. —

Dei dara si pre Romanu numai o cultura rationala a pamenturiloru sale, si asia unu venitu mai mare, 'lu poté redicá si aduce in stadiulu doritu!

Desi la portarea economiei e de lipsa — pre cumu bine se scie — o potere si deprindere fisica, o pracsá, — totusi nu se póte negá ca teori'a nu-si are valórea s'a, ci din contra se póte dovedi; si noi vedemu pré bine cá acelea tieri si aceea economi, la carii se afla impreunata cu pracs'a si o sciintia industulatórie teoretica adeca: pracs'a cu teori'a ambla mana in mana, — 'si afla calcularile loru cu multu mai bine, lesne, decatu din contra; — tempurile mai nóua si cele mai multe tieri in Europ'a, care vedu cá isvorulu celu mai siguru al mentuinei si al inaintarei nu este altulu, decatu mai alesu o cultura rationala a pamentului inca ne dau dovedi destule si in fapta, — prin meréu'a redicare si inmultiere a instituteloru de asta specia, agronomice, — cá: fara de sciintiele teoretice (cari firesce si au bas'a loru in pracs'a) nu se póte socoti neci o inaintare adeverata. Deci dara privindu de o parte lips'a, carea o avem de astfeliu de carti, si inbarbatatu fiindu de speranti'a ca asi dá catra pré bun'a mea patria si confrati, catra ai mei mentuitori unu semnu de multiemita, — parte fiindu provocátu de autoriu, si fiindu singuru convensu despre mai multe date, mai alesu de cele ce se atragu pre institulu agronomicu Lieberd, in care imi facusem eu si tocm'a pre acela tempu, candu dase la lumina asta carticica — studile, — me apucasemu a traduce acésta carticica ce tractéze despre cultivarea rituriloru si a venitului loru celu mai mare, totu-odata cu cugetulu de a traduce tóte brosiurele cate voru urmá.

Care insemnatate au riturile (livedi, fenatie) in economia, vá cunósce fiesi-ce-care economu cugetoriu.

Aceste sunt — cumu asi dice — bas'a cultivarii pamentului si factorulu principale la o inaintare in economi'a rationala, numai la o productiune indelutatórie de nutretiu se potu tiené unu numeru de ajunsu de vite economice, cari (vite) ne sunt netrecutu de lipsa nunumai spre a poté lucrá pamentulu bine, spre carausie, ci mai alesu spre producerea unei catime de ajunsu de gunoiu, care e talp'a economiei, si fara de care nu se póte asteptá neci unulu secerisiu de dómne ajuta.

Prin o cultivare rationale si o inundare deplina a fenatiloru se produce o cati-me insemnatórie de nutretiu, care e pentru nutirea animaleloru cu multu mai bunu si naturale, decatu tóte materialele prin care se suplinescu adese-ori aceste, asia dara si numerulu viteloru se póte inmulti fórté si cu unu cumentu intregei economie se da unu impulsu de viétia si perfectionare, si acést'a are o influintia importanta la inaintarea toturoru celoru-lalte maiestrii, manufacturi, fabricari, la comertiu s. a. — Nu numai ca ajungemu nesce folóse materiale, ci o tratare rationale a campului lucra potente si spre agerimea spiritului, indémna pre omu spre cugetare si combinare, stirnesce in calatoriu simtiulu de bucurie si o via atentiune, maresce onórea patriei si inavutiésce pre statu; apoi economulu ale caruiea pamenturi se bucura de o cultura buna, a carui'a siopruri sunt pline si a-carni'a curte e inframsetiata cu stoguri de fenu póte in tempulu de lipsa cu multu mai usioru conta, sperá unulu ajutoriu din partea capitalistiloru, decatu din contra.

Voi'a cea mare de a vedé pre iubit'a mea natiune aventata la florea strabuna me constrense a predá acést'a incercare onoratului publicu rugandu pre bunulu lectóre a o tréce cu crutiarea convenita, si dorescu, cá acesta se aduca atat'a folosu, cu cata iubire intreprinsemu eu lucrarea ei si atunci'a mi asi fi ajunsu tient'a.

Fia darulu Domnului pururea cu noi!

Traducatoriulu.

Limb'a romana in bisericile Romaniei.

Referatulu Domnului Ministru Secretariu de Statu la departamentulu culteloru si instructiunei publice catra consiliulu Ministriloru.

Fericiti intru amintire Domnii Mateiu Basarabu Voivodu si Vasilie Voivoda au desrobitu in secululu

alu 17-lea si statulu si biseric'a romana de limb'a slavona, dar sub Domni'a fanariotiloru, o alta limba straina a venitu de a inlocuitu treptatu si in cultu si chiaru si in trebile publice limb'a nationala; acésta limba au fostu acea grecésca. De la reasiediarea Domniiloru pamentene, limb'a romana au redobenditu tóte drepturile sale in afacerile tierei, nu au fostu inse asia si in biseric'a nostra. Prin o vinovata tolerantia s'au indiferentia a capiloru clerului romanu, limb'a gréca au urmatu a fi limba domnitóre in mai multe locasiuri Domnedieesci, ocupandu intaietatea in stran'a drépta si lasandu prin urmare limb'a nationala intr'o positiune inferióra; subscrisulu socóte a fi organulu unui sentimentu generalu despre demnitatea nationala, venindu acum'a a propune de a se otari, cá de astadi inainte in tóte monastirile si bisericile statului, cultulu celui a totu puternicu se se serbedie numai in limb'a romana.

Ministru Secretariu de statu la departamentulu culteloru si instructiunei publice,
Chr. Tellu.

Nro. 7162, Martie 12.

Consiliulu ministriloru.

Diurnalu,

Sub presedinti'a Mariei Sale Domnitorului. Anulu 1863, luna Martie in 15 dile. Consiliulu referatului D-ului ministru de culte si instructiunei publice Nr. 7162, prin care espune ca fericiti intru amintire Dnii Mateiu Basarabu Voivodu si Vasilie Voivodu au desrobitu in secululu alu 17-lea si statulu si biseric'a romana de limba slava, dar sub Domnia fanariotiloru o alta limb'a straina au venitu de au inlocuitu treptatu si in trebile publice limb'a nationala, acésta limba au fostu acea grecésca. Ca dela reasiediarea Dniloru pamentene limb'a romna au redobenditu tóte drepturile sale in afacerile tierei, nu au fostu inse asia si in biseric'a nóstra. Aici, prin o vinovata tolerantia s'au indiferentia a capiloru clerului romanu, limb'a gréca au urmatu a fi limba domnitórie, in mai multe locasiuri Dumnedieesci, ocupandu intaietatea in strana drépta si lasandu prin urmare limb'a nationala intr'o positiune inferióra.

Consiliulu, unitu cu parerea Dlui ministru cuprinsa in citatulu mai susu referatu, otaresce, cá de astadi inainte in tóte monastirite si bisericile statului, cultulu celui a totu puternicu se se serbese numai in limb'a romana.

Domnulu ministru de culte si instructiune pu-

blica este insarcinatu cu executarea acestui diurnalu dupa ce mai intaiu ilu va supune aprobarei Inaltimei Domnului Stapanatoriu.

N. Cretulescu. Pr. Al. Cantacuzino. Ioan Florescu. Catargiu. Chr. Tell. Ioan Ghica.

R e p o r t u.

Pré Inaltiate Dómnne!

Jurnalulu incheiatu de consiliulu ministriloru, in siedinti'a din 15 ale corentei sub presiedintia Inaltimei Vóstre prin care otarasec cá de astadi inainte in tóte monastirile si bisericelc statului, cultulu divinuu se se serbedie numai in limb'a romana, subscrísulu cu totu respectulu ilu supune Inaltimei Vóstre, rugandu-ve se bine voiti a'lu incuviintiá prin subscrierea alaturatei Domnesci Ordonantie.

Sunt cu celu mai profundu respectu, Pré-Inaltiate Dómnne, alu Mariei Vóstre, pré plecatu si pré supusu servitoru ministru secretaru de statu la departamentulu culteloru si instructiunei publice. Chr. Tell. Nr. 716C, Martie 15.

ALECTANDRU IOAN I.,

Cu mila lui Dumnedieu si vointi'a nationala, Domnu alu Principatelorú-Unite-Romane;

La toti de façia si viitori sanetate:

Asupra reportului Domnului ministru secretaru de statu la departamentulu culteloru si instructiunei publice Nr. 7163.

Vediendu jurnalulu consiliului nostru de ministri, incheiatu in siedinti'a din 15 a le curentei luni, presentatu noua pe lenga citatulu reportu;

Amu decretatu si decretamu:

Art. I. In tóte monastirile si bisericelc statului, cultulu divinuu se se serbedie de astadi inainte numai in limb'a romana.

Art. II. Si celu dupa urma. Ministru nostru secretaru de statu la departamentulu culteloru si instructiunei publice este insarcinatu cu executarea ordonantie de facia.

Datu in Bucuresci la 18 Martie, anulu 1863.

ALECSANDRU IOAN.

Ministru secretaru de statu la departamentulu culteloru si instructiunei publice, Chr. Tell. Nr. 272.

Catra renegati.

Blastemulu sortei crude, fíntie necurate,
In cari suflase spiritu: infernulu blastematu;
La cari nu-e santu nimic'a, nici ceru, nici dieitate,
Ce-ati renegatu nationea, ce tóte vi-a donatu!

Fini-veti voi odata lucrarea spurcatiósá,
Ce-o practisati de seculi, de multu, necontentitu:
Ca nu se mai incingeti sageta veninósá
In trupulu gíntej mele, ce nu vi-a mai gresitu?

N'ar fi mai multu doiósá cantarea romanésca,
Standardulu gíntej mele luci-ar mai vioiu:
De nu erà sílita, ca ea se se ostésca,
Afara de strainii, ah! inca si cu voi!

De optusprediece seculi romanulu sta 'n bataia
Tatarii, hunii, turcii, in tíera-áu navalitu,
Cu cugetu ca se prade, se stinga si se taie
Acest'a tierisióra si acestu poporu maritu.

Dar ordele varvare, versandu torentu de sange,
Nu ni-au stricatu atatu-a, ca voi o renegati;
De óra-ce scíurámu, cá vrura a ne stinge,
Ear voi sunteti fatiarnici si totu ne insielati . . .

De ajunsu se fia acum'a portarea blastemata,
Si remaneti acolo, pe unde-ati strabatutu;
Nu diceti, nu ni pasa, c'ati fostu romani odata,
Dar' ne lasati in pace, c'avemu multu de facutu . . .

Candu asi poté, asi scrie pe-a ceriului 'naltime,
Cu litere nesterse, cu fulgeri lucitori;
Asi seria-lu vostru nume, se nu ve uite nime,
Se scie tóta lumea, cá furati vendiatori!

Seu de-asi avé tonu tare, cá tunetulu de véra,
Strigà-asi cu tonu tare, in lume tuturoru:
Acestia sunt misieii acei ce vatemara
Pe mam'a lorú strabuna, pe bravu poporulu lorú!

Dar nu potu face aste, de catu cu odorare
Se 'ndreptu o rogatiune la ceruri totu mereu;
Se ceru in rogatiune: o resbunare mare,
Se ceru fara 'ncetare: Ve bata Dumnedieu!

Josifu Vulcanu.